Als een legpuzzel weer in elkaar gezet

Een monumentale verhuizing

Drie jaar geleden, in januari 2001, was de binnenstad van Oranjestad het toneel van een wel heel bijzondere verhuizing. Een monumentaal cunucuhuis werd van het oude adres aan de Caya Betico Croes naar het nieuwe adres aan de Weststraat overgebracht. Nog nooit eerder was in het Caribisch gebied een waagstuk van deze orde uitgevoerd.

Door Marjanne Havelaar

Op 28 juni 1999 kwam een alarmerend telefoontje binnen bij het kantoor van het Monumentenbureau. Het historische cunucuhuis dat op de hoek stond van de Caya Betico Croes en de Waterweg zou worden gesloopt. Het pand, eigendom van de naastgelegen Aruba Bank, moest plaatsmaken voor uitbreiding van de kantoorruimte.

Bij het Monumentenbureau kwam de klap hard aan. Het ging namelijk om een heel bijzonder pand waarvan het middengedeelte al in 1860 door een Fransman was neergezet. In 1908 werd het huisje gekocht door Richard John Eman van der Biest, die er een stuk aanbouwde. Hij was getrouwd met Johanna Catharina van der Biest-Oduber, de dochter van Jan van der Biest-Croes, die voorheen directeur was van de Arubaanse goudmijn. Het stel kreeg zes kinderen, die opgroeiden aan de Nassaustraat, zoals de Caya Betico Croes toen heette. Een van de zes, Frederica, trouwde met haar neef, John Gerard Eman, stichter van de eerste financiële instelling op Aruba, Aruba Bank NV.

Hoewel Aruba verschillende cunucuhuisjes kende, was het huis aan de Caya Betico Croes van grote monumentale waarde. De vier dakkapellen en ook de geschiedenis ervan maakten het tot een bijzonderheid. Het was een van de weinige uit het begin van de vorige eeuw overgebleven verblijven van de rijkere families in Oranjestad.

Directrice Yvonne Webb-Kock van het Monumentenbureau probeerde tevergeefs de bankdirectie ervan te overtuigen dat het monumentale pand bewaard moest worden en geïncorporeerd in de uitbreidingsplannen. Een gang naar de rechter volgde. Helaas was de benodigde wetgeving nog niet van kracht en daarmee was het pand nog geen officieel monument. De zaak trok de aandacht van de pers en daarmee van de bevolking. De rechter oordeelde dat het aspect van het publieke belang een grote rol speelde in dit geval en verbood de sloop. De bank ging in hoger beroep, er terecht van uitgaande dat door gebrek aan wetgeving er geen wettige grond bestond om de sloop te verbieden. Op 29 februari 2000 werd uitspraak gedaan: de bank mocht gaan slopen, tenzij de regering er binnen drie maanden in zou slagen het pand een wettelijk beschermde status te geven.

WAT NU

Vooruitlopend op een negatieve uitspraak, was het Monumentenbureau al met verschillende deskundigen aan tafel gaan zitten om te zoeken naar mogelijkheden om het pand te verplaatsen. Het eerste plan, het huis in zijn geheel transporteren, bleek alleen al om financiële redenen niet uitvoerbaar. Uit elkaar halen en in delen verhuizen was wel mogelijk. Eerst moest echter de vraag beantwoord worden of het pand daarna nog wel als monument beschouwd kon worden. Met behulp van Nederlandse deskundigen werd vastgesteld dat internationale richtlijnen aangeven dat een monument op die manier verplaatst mag worden, wanneer het gaat om een nationaal erfgoed dat anders verloren zou gaan.

Het plan werd uitgewerkt en mede dankzij een financiële bijdrage van Aruba Bank kon het ook worden gerealiseerd. Er werd een plaats gevonden aan de Weststraat, waar het huis, inclusief de uitzonderlijk grote afstand van de straat, kon worden neergezet.

Op 21 augustus 2000 begon de uitvoering van het project. Eerst werd het hele gebouw van buiten en van binnen zorgvuldig gefotografeerd en gefilmd. Ook werden nauwkeurige bouwtekeningen gemaakt van de aangetroffen situatie. Toen alles was vastgelegd kon het pand uit elkaar worden gehaald.

Eerst werden alle deuren en ramen verwijderd en in een opslag weggezet. Voor bepaalde elementen, zoals de dragers van de dakgoten, de dakkapellen en het huisnummer en bouwjaar van boven de deur, werd een speciale bekisting gemaakt om de beste bescherming te bieden. De dakpannen werden een voor een van het dak afgehaald en in kisten verpakt. Alles wat los zat of losgemaakt kon worden werd gedemonteerd, ingekrat en afgevoerd naar de opslag, inclusief de nog geen vijftig jaar oude badkamer en de vloertegels.

REUZENSANDWICH

Uiteindelijk stonden alleen de muren nog overeind. Deze waren opgetrokken uit koraalstenen, die met een mengsel van leem en zand aan elkaar waren geplakt. Men was van plan de stenen allemaal te nummeren, de muren af te breken en steen voor steen weer op te bouwen op de nieuwe locatie. De aannemer kwam echter met een beter plan. Hij stelde voor grote stalen platen aan weerszijden van de muren te plaatsen en het hele pakket als een reuzensandwich op te tillen. Met een dieplader zouden de muren dan naar hun nieuwe bestemming worden gereden. De verantwoordelijke mensen besloten dat ze niet veel te verliezen hadden en kozen voor de 'sandwichmethode'.

De openingen voor de ramen en de deuren werden versterkt. Rondom de muren werd een geul gegraven, zodat men onder de muren kon komen. Huizen uit die tijd hebben geen fundering, dus de muren waren relatief gemakkelijk los te werken. De stalen platen werden geplaatst en met reusachtige bouten aan elkaar bevestigd.

In november 2000 werd de eerste muur verplaatst. Het duurde een uur om het grote pakket op de wagen te hijsen. 's Morgens om zes uur reed de grote dieplader onder politie escorte stapvoets door de stad. Later die dag maakten nog twee muren de eerste reis van hun bestaan. Inclusief de stalen platen woog de lading 48 ton. Een week later vonden ook de dakkapellen en de houten dakconstructie hun weg naar de bouwplaats waar alles in gereedheid werd gebracht voor de reconstructie van het monument.

Verdere verhuizingen konden niet op korte termijn plaatsvinden, omdat de Caya Betico Croes inmiddels was voorzien van feestversiering. Bovendien kwam de kerstvakantie voor de bouwvakkers eraan.

VERRASSING

Medio januari werd het project voortgezet. De resterende muren waren klaar voor transport. Op de nieuwe lokatie was inmiddels een vloerplaat gestort. Daarop waren kleine verhogingen opgetrokken die, bekleed met asfaltpapier, de oude muren moesten beschermen tegen optrekkend vocht. De muren werden op hun plaats gezet en met behulp van beton verankerd. Na een week uitharden kwam een van de meest spannende momenten van het hele project. Zouden de muren heel blijven, of als een kaartenhuis in elkaar zakken?

Het werd een groot succes. De muren bleven heel en het huis werd in elkaar gezet. Daarna kon de eigenlijke restauratie beginnen. Het oude pleisterwerk werd verwijderd en daarachter vandaan kwamen de contouren van zes doorgangen die in de twee binnenmuren van het oorspronkelijke gebouw hadden gezeten. Een opmerkelijke vondst, want normaliter heeft een huis van dit type slechts twee doorgangen per binnenmuur.

Het pand herbergde echter nog meer verrassingen. Bij het openwerken van de vloer kwamen drie andere vloeren tevoorschijn. De bovenste was voorzien van gebakken plavuizen, de middelste vloer was van hout, terwijl de onderste van steen was, voorzien van een fijne glazuurlaag. Deze ontdekking bracht het besef dat het oorspronkelijke huis aan een zandweg had gelegen. Toen later de weg werd verhard, lag het wegdek hoger dan de vloer van het huis, waarop de eigenaren besloten hadden de vloer te verhogen.

Ook buiten het huis werd een onverwachte vondst gedaan. Op twintig centimeter diepte werd een cudi aangetroffen. Een cudi is een grote steen die werd gebruikt om mais te vermalen. Door deze dagelijkse activiteit kreeg de cudi zijn typische uitgeholde vorm. Een tegenvaller was de vondst van de resten van een stookplaats met schoorsteen, waarvan echter geen foto's waren overgeleverd, waardoor restauratie van dat element niet kon worden uitgevoerd.

MATERIAAL

Na het plaatsen en verankeren van de muren werden het houtwerk van ramen, deuren en dak teruggezet. Er was zeer zorgvuldig gewerkt, waardoor het dak precies in de oorspronkelijke openingen kon worden teruggeplaatst. In de deuropeningen werd de vijfentwintig centimeter hoogteverschil meegenomen. Al met al een zeer moeilijke klus, die het grote belang van de zorgvuldige metingen aan het begin van het project demonstreerde. De muren stonden namelijk niet haaks op elkaar, waardoor het uitmeten van de contouren op de vloerplaat een zeer minutieus werk werd.

De muren werden opnieuw gepleisterd met een speciale pleistermix die op Curaçao ontwikkeld is, en daarna geschilderd, ook weer met speciaal materiaal.

Het probleem is namelijk het zout in de koraalstenen van de muren. Wanneer met normale pleistermix gewerkt zou worden, zou het zout binnen de kortste keren schade toebrengen aan de afwerking.

Daarna werd de zwaar beschadigde houten vloer van de bovenverdieping hersteld. Het dak werd voorzien van moderne aanpassingen, waardoor de waterdichtheid werd gegarandeerd. Alle gedemonteerde elementen werden opgeknapt en teruggeplaatst.

KOSTEN

Gezien de nieuwe functie van het gebouw, het Numismatisch Museum, moest elektrische bedrading, airconditioning, rookmelders, toiletten, telefoon, alarminstallatie en glazen ramen voor de houten shutters worden aangebracht. Dat alles werd met de grootste zorg gedaan om het authentieke karakter van het pand niet te verstoren.

Op 12 december 2001 was alles helemaal af en kon met de inrichting worden begonnen. De totale kosten van het project bedroegen 399.391,25 florin voor de verhuizing en restauratie. Daar kwam nog een bedrag bij voor de tuinmuur en allerlei bijkomende klussen van 256.510,53 florin.

Dus voor ruim zes en een halve ton kunnen de bewoners van Aruba en de vele toeristen nog vele jaren genieten van een onvervangbaar stukje Arubaans erfgoed.

De verhuizing van de muren, volgens een 'sandwich methode'...

...het op lokatie weer opbouwen...

...het eindresultaat huisvest nu het Numismatisch museum.

Deze rubriek is tot stand gekomen dankzij de medewerking van de verschillende Arubaanse musea en het Monumentenbureau Aruba. Het onderwerp van deze aflevering behoort tot de monumenten van Aruba en is te vinden naast het grote busstation in Oranjestad. De informatie is aangeleverd door het Monumentenbureau.